

YEREL YÖNETİMLERİN KÜLTÜR AJANDALARI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

TURGAY YERLİKAYA

**YEREL YÖNETİMLERİN
KÜLTÜR AJANDALARI
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

TURGAY YERLİKAYA

COPYRIGHT © 2018

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Erkan Söğüt
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

SETA | Berlin

Französische Straße 12, 10117 Berlin GERMANY
Tel: +49 30 20188466

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
KÜLTÜR A.Ş.'NİN KURULMASI VE FAALİYET ALANLARI	9
İLÇE BELEDİYELERİ VE KÜLTÜR-SANAT GÜNDEMLERİ	10
KÜLTÜR-SANAT PROGRAMLARININ NİCELİKSEL BOYUTU	13
SONUÇ: KÜLTÜR-SANAT GÜNDEMİNE DAİR POLİTİKA ÖNERİLERİ	15

YAZAR HAKKINDA

Turgay YERLİKAYA

2012'de Kocaeli Üniversitesi'nden mezun olan Turgay Yerlikaya yüksek lisansını 2014'te "Türk Medyasında Self-Oryantalizm" başlıklı teze Marmara Üniversitesi'nde tamamladı. 2018'de Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırladığı "Toplumsal Hareketler ve Sosyal Medya İlişkisi: Gezi Parkı ve Tahrir Meydanı Örnekleri" başlıklı tez çalışmasıyla doktor unvanını almaya hak kazanmıştır. SETA Toplum ve Medya Araştırmaları Direktörlüğü'nde araştırmacı olarak çalışan Yerlikaya'nın ilgi alanları arasında toplumsal hareketler, sosyal medya, Oryantalizm, İslamofobi ve basın özgürlüğü konuları bulunmaktadır.

ÖZET

Analiz kültür-sanat alanında içerik üreten ve bu içeriğin sunumuna aracılık eden başta Kültür A.Ş. olmak üzere İstanbul'daki bazı ilçe belediyelerinin nasıl bir vizyona sahip olduğu ve programların düzenlenmesinde ne gibi hususlara dikkat edildiği üzerine odaklanmaktadır. Bir şirket olmanın yarattığı avantajla lokomotif haline gelen Kültür A.Ş.'nin yaptığı çalışmaların kültür-sanat iklimine etkileri ve ilçe belediyelerinin bu yelpazede nerede yer aldıkları incelenmektedir. İdeolojik açıdan farklılaşan belediyelerin kültür-sanat gündemlerinin belirlenmesinde siyasi sebeplerin ne derece etkili olduğu da karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmektedir. Analiz kapsamında söz konusu faktörlerin kültür-sanat gündeminin belirlenmesine tesiri incelenmekte ve belediyelerin genel bütçe içerisindeki kültür-sanat bütçe payları dikkate alınarak bir karşılaştırma yapılmaktadır. Söz konusu farklılıkların daha açık görülebilmesi adına coğrafi açıdan birbirlerine yakın olmasına rağmen seçmen kitlesi olarak farklılaşan belediyelerin mukayesesi yapılmakta ve bunun üzerinden değerlendirmelerde bulunmaktadır. Son olarak bu analiz yerel yönetimlerin kültür-sanat programlarındaki eksikliklerini ortaya koymayı ve bu konuda karar alıcılara yönelik politika önerilerinde bulunmayı hedeflemektedir.

Yerel yönetimlerin kültür-sanat alanına yaptıkları yatırım ve bu alandaki faaliyetleri son zamanlarda önemli bir ivme kazanmıştır. Nicelik itibarıyla fazla sayıda etkinlik ve programa imza atan belediyelerin niteliksel açıdan ne kadar yetkin oldukları önemli bir soru işaretidir. Özellikle kültür-sanat alanındaki içerik üretimi ve düzenlenecek programlara karar verme süreçlerinin belirsizliği de tartışmalı bir konudur. Yerel yönetimlerin seçim süreci boyunca uyguladığı politikaların süreklilik içermemesi ve sınırlı bir faaliyet anlayışının hakim olması da kültür-sanat politikaları açısından önemli bir eksikliklerdir.

Analiz kültür-sanat alanında içerik üreten ve bu içeriğin sunumuna aracılık eden başta Kültür A.Ş. olmak üzere İstanbul'daki bazı ilçe belediyelerinin nasıl bir vizyona sahip olduğu ve programların düzenlenmesinde ne gibi hususlara dikkat edildiği üzerine odaklanmaktadır.

GİRİŞ

Ekim 1989'da İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kültür, sanat ve turizm hizmetleri sunmak üzere kurulmuş ticari amaçlı bir anonim şirket olan Kültür A.Ş.'nin ardından özellikle İstanbul'daki belediyelerin kültür-sanat alanında niceliksel açıdan önemli bir ilerleme kaydettiği görülmüştür. Kültür A.Ş.'nin kültürel mekan işletmeciliğinden ulusal ve uluslararası panel, sempozyum ve festivallere uzanan geniş bir yelpazede organizasyonlar gerçekleştirmesi faaliyetlerinin hangi alanlara yoğunlaştığını da göstermektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki Kültür Daire Başkanlığı ve Kültür A.Ş.'nin başını çektiği kültür-sanat programları özellikle son yıllarda ilçe belediyelerinin de gündemine girmiş ve önemli bir kültür-sanat repertuarı oluşmuştur. İlçe belediyeleri bünyesindeki kültür ve sosyal işler müdürlükleri belediyelerin bu alandaki faaliyetlerini düzenleyen ana birimlerdir. Bu ana-

liz genelde İstanbul (Kültür A.Ş.), özelde de ilçe belediyelerinin görev ve sorumluluklarının yanı sıra kültür-sanat programlarının hangi kriterler üzerinden oluşturulduğu, içerik üretimlerinin nasıl belirlendiği ve hangi program türlerinin ağırlıkta olduğu, bütçeleri ve genel bütçeye oranları, hedef kitle seçimlerinin nasıl gerçekleştirildiği, sunum, sergi ve diğer programların nasıl hayata geçirildiği gibi temel hususlara cevap vermeyi amaçlamaktadır. Bir öncü kurum olarak Kültür A.Ş.'nin kuruluşu, ilçe belediyelerinde teşkil edilen Kültür İşleri Müdürlükleri ve bu kurumlarca düzenlenen kültür-sanat etkinliklerinin incelenmesi analizin kapsamını oluşturmaktadır. Kültür A.Ş. ve ilçe belediyelerinde düzenlenen programların içerikleri, yapılan faaliyetlerin değerlendirilmesi, özellikle ilçe belediyelerinin kültürel etkinliklerinin tematik olarak farklılaşma sebepleri analizin ana gündem maddelerindedir.

Kültür-sanat alanında içerik üreten ve bu içeriğin sunumuna aracılık eden belediyelerin temelde hangi kriterlerle hareket ettikleri ve nasıl bir vizyona sahip oldukları programların düzenlenmesi ve sunumuna da doğrudan tesir eden faktörlerdir. Özellikle siyasi olarak farklılaşan belediyelerin kendi ideolojik pozisyonlarının kültür-sanat gündeminin belirlenmesinde etkili olduğu açık biçimde görülmektedir. Bu açıdan analizin içeriğindeki karşılaştırmalı örnekler bu konuda bir fikir verecektir. Son olarak on altı yıllık Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) döneminde kültür-sanat alanında yeteri kadar ilerleme kat edemediğini düşünen siyasi iktidarın hangi konularda eksik kaldığı, belediyelerin bu alanda ne gibi hususlara öncelik vermesi gerektiği ve politika önerileri önemli bir gündem maddesi olarak karşımızda durmaktadır. Kültür-sanat alanında daha işlevsel bir yönetim modelinin bireysel ve kurumsal aktörlerin dışında devletin desteğiyle de doğrudan ilişkili olduğu gelişmiş ülkelerin bu alandaki etkinlikleri ve genel bütçe içerisinde kültür-sanat alanına ayırdıkları paylar dikkate alındığında ortaya çıkmaktadır.

KÜLTÜR A.Ş.'NİN KURULMASI VE FAALİYET ALANLARI

Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın siyasi tarihinde kültür-sanat alanının önemli bir mücadele sahası olduğu bilinmektedir. Bu nedenle Türkiye'de iktidara gelmenin sadece siyasi iradeyi elinde bulundurma ve onun araçlarıyla sınırlı olmadığı kabul edilmektedir. Nitekim Türkiye'de yürütme gücüne sahip toplumsal kesimlerin kültürel alanda da etkin oldukları ya da olmaya çalıştıkları bilinen bir gerçekliktir. 2002'de iktidara gelen 2007, 2011, 2015 ve 24 Haziran 2018 cumhurbaşkanı ve milletvekili genel seçimlerinin yanı sıra 2004, 2009 ve 2014 yerel seçimlerinde önemli başarılar kazanan AK Parti'nin yöneticilerinin önemle üzerinde durdukları bir konu olan kültür meselesi bu alanın süreç içerisinde nasıl inşa edildiği ve ne derece önemli olduğunu da gösterir niteliktedir. Siyasi iktidarı elinde tutmanın bütünüyle muktedir olmak anlamına gelmediği düşünüldüğünde kültür-sanat alanının ne denli önemli bir bileşen haline geldiği daha iyi anlaşılacaktır.

Sosyal teoride kültürle ilgili çalışmalara bakıldığında sermayenin sadece ekonomiyle sınırlı olmadığı, kültürel ve sosyal sermaye türlerinin toplumsal hayatta önemli etkenleri oluşturduğu ayrıntılı biçimde ortaya konulmuştur. Söz konusu çalışmalara göre sermayeler arasında bir geçişkenliğin var olduğu ve ekonomik sermayeyi elinde tutanların muhtelif sermaye türlerine erişiminin diğerlerine göre daha fazla mümkün olduğu dile getirilmektedir.¹ Nitekim kültürel alandaki birikim, zevk ve kullanımların sınıfsal temelleri bulunduğu ve kültürel pratiklerin bireylerin dahil oldukları sınıfsal yapıyla doğrudan ilişkili olduğu sıklıkla dile getirilen bir argümandır. Kültür alanındaki içerik üretimleri, katılımlar ve tercihler bu açıdan salt kültürle ilişkili bir husus

olmaktan daha fazlasıdır.² Türkiye'nin farklı il ve ilçelerindeki kültür-sanat alanının nasıl yapılandırıldığı, program türleri ve içerik üretiminin ne ölçüde farklılaştığı ve ideolojilerin büyük ölçüde etkide bulunduğu kültürel içerik üretiminin ne denli önemli olduğu bu perspektiften bakıldığında daha anlaşılır hale gelmektedir.

Kültür A.Ş. Ekim 1989'da İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kültür, sanat ve turizm hizmetleri sunmak üzere kurulmuş ticari amaçlı bir anonim şirkettir. İstanbul'da kültür ve sanat alanında icra edilen faaliyetlerin lokomotif konumundaki Kültür A.Ş. İstanbul'un kültürel, coğrafi ve sanatsal güzelliklerini yurt içinde ve dışında tanıtmak için kültürel organizasyonlardan yayımcılık faaliyetlerine, müze işletmeciliğinden açık alan reklamcılığına, kültürel mekan işletmeciliğinden ulusal ve uluslararası panel, sempozyum ve festivallere uzanan geniş bir yelpazede organizasyonlar gerçekleştirmektedir. Kamuya açık ihalelere girerek ya da bizzat kendisi projeler üretip finansmanını sponsorluklar ya da kendi öz kaynaklarıyla temin ederek kültür ve sanat alanında bir aktör olarak faaliyetlerde bulunan kurum bu açıdan çok yönlü bir kurumsal yapılanma görünümündedir.

Ayrıca Panorama 1453, Miniaturk ve Yerebatan Sarnıcı gibi müzelerin yanı sıra Topkapı Türk Dünyası ve İstanbul Kitapçısı gibi mekanların işletmesi de Kültür A.Ş. bünyesindedir. Bu yönüyle Kültür A.Ş. kültür-sanat alanında gelişme sağlamak amacıyla çalışmalar yürüten iktisadi bir teşebbüstür. Kültür A.Ş.'nin yanı sıra büyükşehir belediyesine bağlı faaliyet gösteren Medya A.Ş. de iktisadi teşebbüs olarak farklı alanlarda çalışmalar yürütmektedir. Medya A.Ş. web tasarımı, basın danışmanlığı, sosyal medya ve grafik tasarımı gibi alanlarda çalışmalar yapmaktadır.

İstanbul özelinde Kültür A.Ş.'nin lokomotif olduğu ve sistematik biçimde yürüttüğü kültür-sanat etkinlikleri İstanbul'a bağlı ilçe belediyele-

1. Pierre Bourdieu, "The Forms of Capital", *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ed. J. G. Richardson, (Greenwood Press, New York: 1986), s. 241-258.

2. Pierre Bourdieu, *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, (Routledge & Kegan Paul, Londra: 1984).

rinin gündeminde yer almış ve ilçe belediyeleri bünyesinde kurulan kültür ve sosyal işler müdürlükleri bu konuda önemli çalışmalara imza atmıştır. İlçe belediyelerinin kültür-sanat alanında ürettikleri çıktılar bu alanda yapılması gerekenlere ilişkin eksiklikleri ortaya koymakta ve bir müzakere zemini yaratmaktadır. İlçe belediyeleri başta konser, festival ve meslek edindirme gibi sosyal belediyeçilik faaliyetleri icra etmenin yanı sıra kültür-sanat eksenli gündemler belirlemekte ve bu alanlarda çalışmalar yapmaktadır. Özellikle ilçe belediyelerinin kültür-sanat etkinliklerindeki içerik üretimi ve bu içeriklerin kimler tarafından belirlendiği, uzman ihtiyacının boyutları ve bu konudaki eksiklikler, ideolojik unsurun ne kadar etkili olduğu, hedef kitlenin beklentilerinin dikkate alınıp alınmadığı ve bu konuda memnuniyet ölçüm araçlarının çalıştırılıp çalıştırılmadığı da oldukça önemli hususlardır.

İLÇE BELEDİYELERİ VE KÜLTÜR-SANAT GÜNDEMLERİ

İlçe sınırları içerisinde yaşayan insanlara yönelik kültürel, sosyal, eğitsel ve sportif faaliyetler yapmakla yükümlü oldukları bilinen belediyelerin kültür-sanat alanındaki çalışmaları yasayla teminat altına alınmış ve kültürel etkinliklerin resmi prosedürleri bu yolla düzenlenmiştir. Yerel yönetimler için 3 Temmuz 2005'te kabul edilmiş 5393 sayılı Kanun'un 13. maddesine göre kültürel değerlerin korunması açısından çalışmalar yapılmasının gerekliliği, 14. maddesine göre kültür ve sanat hizmetlerinin yapılabilmesi veya yaptırılabilmesi, 18. maddesinde kültür-sanat faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve 77. maddesinde de dayanışma ve katılım sağlamak amacıyla kültürel faaliyetlerin yapılması gerektiği yerel yönetimler için açıklanmıştır.³ Yasa yoluyla alanı net biçimde

3. "Belediye Kanunu", Mevzuat Bilgi Sistemi, www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf, (Erişim tarihi: 11 Nisan 2018).

çizilen ilçe belediyelerinin kültürel alanda yürütecekleri programların hangi amaca hizmet etmesi gerektiği de belirtilmiştir.

İlçe belediyelerinin kültür-sanat gündemleri belediyelerin kültür ve sanata yönelik yaklaşımlarıyla doğrudan ilişkilidir. Günlük amaçların ötesinde uzun vadeli hedeflerin belirlenmesinin kültürel planlama açısından stratejik önemi haiz olduğu bilinmektedir.⁴ Etkili bir planlama kaynakların doğru tespit edilmesi, haritalandırmanın yapılması, kaynaklar ve beklentiler arasında uyumun tesis edilmesi ve genel ile yerel arasında bir koordinasyon sağlanması gibi noktaları içermektedir.⁵ Bu açıdan bakıldığında belediyelerin bağlı oldukları siyasi partilerin süreç içerisinde değişmesi uzun vadeli stratejik hedeflerin gerçekleştirilmesi ve etkin bir kültürel planlamanın yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu yönüyle ilçe belediyeleri ve büyükşehir belediyesinin sınırlarını siyasetin belirlediği kültürel planlamalarının olması sağlıklı bir kültür-sanat gündemini olumsuz etkilemektedir.

İlçe belediyelerinin kültür-sanat alanında düzenlediği programlara bakıldığında ideolojik arka planın program içeriklerine etki eden önemli bir değişken olduğu görülmektedir. Seçmen kitlesinin yoğunluğu ve ideolojik kompozisyonuna göre belirlendiği anlaşılan içerikler ve program türleri belediyelerin bağlı olduğu siyasi pozisyona göre değişiklik göstermektedir. Örneğin kültür-sanat alanındaki faaliyetleriyle önemli işlere imza atan Zeytinburnu Belediyesi ile siyasi olarak uzun süredir aynı partinin hakim olduğu Kadıköy Belediyesi'nin kültür-sanat alanındaki programları belirgin biçimde farklıdır. Yine benzer biçimde İstanbul'da AK Parti belediyesi olan Kağıthane ile uzun yıllardır aynı siyasi geleneğin hakimiyetindeki (SHP-DSP-CHP) Şişli'nin kül-

4. *Yerel Yönetimler için Kültürel Planlama*, (İKSV Rapor, İstanbul: 2016), s. 9-10.

5. *Cultural Planning Toolkit*, Creativecity.ca, (2010), www.creativecity.ca/database/files/library/cultural_planning_toolkit.pdf, (Erişim tarihi: 5 Nisan 2018), s. 30.

TABLO 1. KAĞITHANE VE ŞİŞLİ BELEDİYELERİNİN KÜLTÜREL ETKİNLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Kağıthane Belediyesi	Şişli Belediyesi
Söyleşi <ul style="list-style-type: none"> Abdullah Çiftçi ile Söyleşi Mustafa Karataş ile Sohbetler Vefatının 100. Yılında İkinci Abdulhamit Mete Yazar'la Afrin Operasyonu ve Suriye Arzın Kapısı Kudüs: Mescid-i Aksa Medine Müdafii Fahreddin Paşa 	Söyleşi <ul style="list-style-type: none"> Enver Aysever'le Söyleşi Edebiyat Söyleşileri-Burhan Sönmez Edebiyat Söyleşileri-Hüsnü Arkan Edebiyat Söyleşileri-Şebnem İşigüzel Felsefe Söyleşileri
Tiyatro <ul style="list-style-type: none"> Para İstanbul Hatırası Şems ile Mevlana Milli Mücadelenin Cesur ve Kayıp Kadınları Yavuz Sultan Selim 	Tiyatro <ul style="list-style-type: none"> Nazım Hikmet Ran Anma Gecesi Genco Erkal ve Tülay Günel "Yaşamaya Dair" Sabahattin Ali Anma Gecesi Dünya Şairi Nazım Hikmet Enver Aysever'le Aykırı Kumpanya
Şiir Programı <ul style="list-style-type: none"> Dursun Ali Erzincanlı Şiir Programı 	Sergi <ul style="list-style-type: none"> Anne Frank Günümüz için Bir Tarih Sergisi
Kültür Gezisi <ul style="list-style-type: none"> Edirne Bursa Konya Çanakkale 	Kültür Gezisi <ul style="list-style-type: none"> Çanakkale Şehitliği Gezisi
Konser <ul style="list-style-type: none"> Bir Memleket Hikayesi 	Konser <ul style="list-style-type: none"> Ruhi Su 32. Yıl Anma Konseri İnanış Ezgileri: Anadolu İnançları Konseri Şişli Müzik Derneği'nin Yeni Yıl Konseri Vefatının 45. Yılında Aşık Veysel'i Anma Gecesi-Cengiz Özkan ve Ender Balkır Konseri

Kaynak: Belediyelerin 2017 ve 2018'de gerçekleştirdiği kültür-sanat etkinlikleriyle ilgili program ve metinler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

tür-sanat politikaları önemli ölçüde farklılık arz etmektedir. Özellikle söyleşi, tiyatro ve konser gibi kültür-sanat türlerinde ideoloji değişkeninin etkisi açık biçimde hissedilmektedir. Söyleşilere konuk olarak çağrılan kişiler, tiyatrolarda sergilenen oyunların içerikleri ve konserlerde sahne alan sanatçıların kamuoyundaki imajları bu açıdan bir göstergedir. Tablo 1'de coğrafi olarak birbirlerine yakın olan iki bölgenin seçmen sosyolojisi (ideoloji) açısından nasıl farklılaştığı ve bu farklılaşmanın kültür-sanat gündeminin belirlenmesine olan etkisi gösterilmektedir.

Kağıthane ve Şişli belediyelerinin kültür-sanat programlarının karşılaştırıldığı Tablo 1'de söyleşi, tiyatro, sergi, kültür gezisi ve konser gibi etkinlik ve programların türsel açıdan özdeş olduğu görülmektedir. İki farklı belediyenin söz konusu program türlerindeki içerik oluşturma ve

izledikleri strateji ise birbirinden oldukça farklıdır. Nitekim Şişli Belediyesi'nin özellikle söyleşi ve tiyatro programlarındaki katılımcı profili ideolojik açıdan belirgin biçimde ayrılmaktadır. Benzer bir farklılığa yine farklı iki siyasi partinin hakim olduğu Kartal ve Sultanbeyli ilçelerinde de rastlanmaktadır. Örneğin Sultanbeyli'de düzenlenen panelde Ortadoğu coğrafyasındaki kadim sorunlardan birisi olan Kudüs konu edilirken Kartal'da tek partinin eğitim politikaları sonucunda ortaya çıkan köy enstitüleri tartışılmaktadır. İdeolojik tercihler anma programlarında çok daha belirgin bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Kartal Belediyesi tarafından düzenlenen anma programında Uğur Mumcu'ya yer verilirken Sultanbeyli'de Muhsin Yazıcıoğlu tercih edilmektedir. Bu örnekler ışığında bakıldığında ilçe belediyelerinin kültür-sanat gündemlerinin

TABLO 2. KARTAL VE SULTANBEYLİ BELEDİYELERİNİN NİSAN KÜLTÜREL ETKİNLİKLERİ

Kartal Belediyesi*	Sultanbeyli Belediyesi**
Tiyatro <ul style="list-style-type: none"> • Leenane'nin Güzellik Kraliçesi • İntiharın Genel Provası • Kanatsız Güvercinler 	Tiyatro <ul style="list-style-type: none"> • Şarlo Geliyor • Katil • Dilimiz Kimliğimizdir
Özel Etkinlikler <ul style="list-style-type: none"> • Dünya Su Günü ve Orman Haftası • Ali Kırca ile Hayat Meydanı • Kütüphanecilik Haftası 	Özel Etkinlikler <ul style="list-style-type: none"> • Radyo ve Televizyon Dünyamıza Eğlenceli Bir Bakış "Bi' Dolu Medya" • Muhsin Yazıcıoğlu Anma Programı
Sergi <ul style="list-style-type: none"> • Renklerin Büyüsü Karma Resim Sergisi • Çanakkale Savaş Eserleri Müzesi • Anadolu'dan Esintiler 	Sergi <ul style="list-style-type: none"> • Ekosistem ve Doğayı Koruma Sergisi
Sinema <ul style="list-style-type: none"> • Papatya • Arabistanlı Lawrence 	Sinema <ul style="list-style-type: none"> • Çanakkale Çocukları • Bulut Atlası
Sosyal-Kültürel Yarışma ve Turnuvalar <ul style="list-style-type: none"> • Türkiye Satranç Federasyonu Satranç Turnuvaları • Aydos Patika Koşusu • Uğur Mumcu'yu Anma Koşusu 	Festival ve Turnuvalar <ul style="list-style-type: none"> • Uluslararası İstanbulensis Şiir Festivali • Sultanbeyli Belediyesi Satranç Turnuvası
Seminer <ul style="list-style-type: none"> • Aile İçi İletişim Semineri 	Söyleşi <ul style="list-style-type: none"> • İmam Hatipli Yıllar • Samimiyet ve Öze Dönüş • Üstad Mehmet Akif'in Edebiyatta ve Düşünce Hayatımızdaki Yeri • Aydos Diriliş Nesli Okumaları
Konser <ul style="list-style-type: none"> • Kartal Belediyesi Kadınlar Orkestrası Konseri • Kartal Belediyesi Çocuk Konseri 	Konser <ul style="list-style-type: none"> • Kahramanlık ve Yiğitlik Türküleri • Selahattin Alpay ile Türk Halk Müziği Konseri • Bekir Çiçek "Türkü Türkü Anadolu"
Gezi <ul style="list-style-type: none"> • Çanakkale Gezisi • Edirne Gezisi • Konya- Hacı Bektaş-i Veli • Kapadokya Gezisi 	Gezi <ul style="list-style-type: none"> • İstanbul Kültür Gezileri
Panel <ul style="list-style-type: none"> • Köy Enstitüleri ve Mustafa Necati • BM Bayrağı Altında Soykırım 	Panel <ul style="list-style-type: none"> • Kudüs Gecesi • Şehir ve İnsan Buluşmaları

* "Kartal Belediyesi Etkinlikler", Kartal Belediyesi, www.kartal.bel.tr/tr/haberler/EtkinlikListesi.aspx, (Erişim tarihi: 5 Nisan 2018).

** "Kültür Platformu Etkinlikler", Sultanbeyli Belediyesi, www.kulturplatformu.com/etkinlikler, (Erişim tarihi: 5 Nisan 2018).

oluşturulmasında ideolojik etkenin ne denli belirleyici olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2'de de benzer bir yöntem izlenmiş ve coğrafi olarak aynı bölgede yer alan Kartal ve Sultanbeyli ilçeleri seçilerek bir karşılaştırma yapılmıştır. Tiyatro, özel etkinlikler, sergi, sinema gösterimi, konser, panel, gezi, festival ve turnuva gösterimi gibi program türlerinin varlığı

göze çarpmaktadır. Hem Kağıthane-Şişli hem de Sultanbeyli-Kartal belediyelerinin karşılaştırılması ideoloji unsurunun kültür-sanat gündemi açısından ne kadar belirleyici olduğunu gösteren örneklerdir.

Yine program türlerinin içerikleri karşılaştırıldığında tercihlerin farklılaştığı açık biçimde görülmektedir. Buna rağmen program türleri-

nin benzerliği genelgeçer bir durumdur. Daha kapsamlı bir araştırmanın da gösterdiği gibi İstanbul'daki ilçe belediyelerinin kültür-sanat programları bir "eş biçimlilik" arz etmektedir. Araştırmaya göre İstanbul'un 39 ilçesinde yapılan incelemelerde kültür merkezleri ve programlarındaki arzın kent ve ilçedeki çeşitliliği yansıtmadığı görülmektedir.⁶ Kültür politikalarının belirlenmesinde ana eksiklik olarak göze çarpan yönetim (*governance*) sorunu burada da karşımızda çıkmaktadır. İlçe belediyeleri bölgede yaşayan halkı bir bütün olarak kabul etmekte ve çeşitliliği gözden kaçırmaktadır.

Karşılaştırmaya konu edilen ilçeler coğrafi olarak birbirlerine çok yakın olmalarına rağmen demografik özellikler ve seçmen kitlesi açısından farklılaşmaktadır. Nitekim CHP'nin yönetimindeki Kartal ve Şişli ilçelerine bakıldığında sol-seküler seçmen kitlesinin yoğunlukta olduğu bir sosyolojik yapı söz konusu iken AK Parti belediyelerinden Sultanbeyli ve Kağıthane ilçelerinde daha ziyade muhafazakar bir seçmen kitlesi hakimdir. Söz konusu örneklerin ortaya koyduğu üzere ideolojik bağlılıkların kültür-sanat gündemini belirleyen ana değişkenlerden birisi olduğu ve seçmen sosyolojisindeki çeşitliliğin görmezden gelinerek bu alanlarda çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

KÜLTÜR-SANAT PROGRAMLARININ NİCELİKSEL BOYUTU

Başta İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Daire Başkanlığı ve Kültür A.Ş. olmak üzere ilçe belediyeleri de kültür-sanat alanının değişik kollarında çeşitli periyotlarla faaliyetler düzenlemektedir. Aylık ve yıllık programlarla kamuoyu önüne çıkan belediye ve teşebbüslerin kültür-sanat alanındaki programlarının

niceliksel boyutu önemli bir konudur. Faaliyet kategorilerinin oluşturulması ve programların sürekli biçimde yapılması finansmanla yakından ilişkilidir. İdeolojik farklılıkların program içerik ve türlerinin belirlenmesindeki etkisinin yanı sıra belediyelerin kültür-sanat alanına ayırdıkları bütçe de bu konuda etkin olmalarını sağlayan bir husustur. Karşılaştırmalı incelendiğinde ilçe belediyelerinin genel bütçe yapıları ve bu bütçe içerisinde kültür-sanat alanına ayrılan ödenek rakamları bu konuya verilen önemi ortaya koymaktadır.

Kartal ile Sultanbeyli belediyeleri arasında yapılacak bir mukayese bu konuda aydınlatıcı olacaktır. Kartal Belediyesi'nin 2016 genel bütçesi 344 milyon TL iken kültür-sanat bütçesi 5 milyon 588 bin TL olmuştur. 2017'ye bakıldığında genel bütçenin 418 milyon TL, kültür-sanat bütçesinin ise 7 milyon 28 bin TL olduğu görülmektedir. Kartal Belediyesi'nin 2018 bütçesinde genel bütçe 506 milyon TL şeklinde kabul edilmiştir. 2018 genel bütçesinden Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğüne ayrılan pay ise 8 milyon 336 bin 226 TL'dir.⁷ Kartal Belediyesi geçtiğimiz üç sene içerisinde –Tablo 3'te de görüldüğü üzere– bütçesinin yaklaşık yüzde 1,6'lık kısmını kültür ve sosyal işler müdürlükleri aracılığıyla kültür-sanat alanı ve sosyal konularla ilgili programlara ayırmıştır. Sultanbeyli Belediyesi'ne bakıldığında ise 2018 genel bütçesinin 252 milyon TL olduğu görülmektedir.⁸ Sultanbeyli Belediyesi'nin 2016'da Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü için bütçe ödeneği 7 milyon 472 bin TL'dir. Sultanbeyli Belediyesinin genel bütçe içerisindeki kültür-sanat payı yaklaşık yüzde 5'tir. Mukayeseli olarak bakıldığında Sultanbeyli'nin Kartal'ın yaklaşık iki katı düşük bütçesi olmasına rağmen kültür-sanat alanına ayırdığı pay yüzdelik olarak Kartal'dan daha fazladır.

6. Ayça İnce, "Kültür Politikalarında Eşbiçimlilik: Kaçınılmaz mı Bilinçli Bir Tercih mi?", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 125, (2012), s. 180.

7. "Kartal Belediyesi'nin 2018 Yılı Bütçesi 506.000.000.TL", *Kartal*, 24 Ekim 2017.

8. "İstanbul'un 39 İlçesinin 2018 Yılı Mali Bütçesi Onaylandı", *Habertürk*, 22 Kasım 2017.

TABLO 3. KARTAL VE SULTANBEYLİ BELEDİYELERİNİN KÜLTÜR-SANAT BÜTÇELERİNİN GENEL BÜTÇE İÇERİSİNDEKİ PAYLARININ KARŞILAŞTIRILMASI*

KARTAL			SULTANBEYLİ		
2016 Genel Bütçe	344.000.000	%1,62	2016 Genel Bütçe	152.000.000	%4,92
2016 Kültür-Sanat Bütçesi	5.588.000		2016 Kültür-Sanat Bütçesi	7.471.496	
2017 Genel Bütçe	418.000.000	%1,68	2017 Genel Bütçe	199.000.000	%4,27
2017 Kültür-Sanat Bütçesi	7.028.000		2017 Kültür-Sanat Bütçesi	8.500.000	
2018 Genel Bütçe	506.000.000	%1,65	2018 Genel Bütçe	252.000.000	%2,79
2018 Kültür-Sanat Bütçesi	8.336.226		2018 Kültür-Sanat Bütçesi	7.026.733	

* Genel ve kültür-sanat alanındaki bütçeler belediyelerin yayımladıkları rakamlar dikkate alınarak derlenmiştir.

Tablo 3'te karşılaştırmalı olarak yer verilen rakamlara bakıldığında kültür-sanat bütçelerinin genel bütçeye oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Kartal Belediyesi'nin kültür-sanat bütçesinin genel bütçe içerisindeki oranı son üç yılda yüzde 2'yi bulmazken Sultanbeyli Belediyesi'nde bu rakam daha yüksektir. Kartal Belediyesi'nin yaklaşık yarı bütçesine sahip olan Sultanbeyli Belediyesi'nin bu alandaki harcamalarının daha fazla olduğu açık biçimde fark edilmektedir.

Coğrafi olarak yakın olmasına rağmen seçmen sosyolojisi açısından bir hayli farklılık gösteren Kağıthane ve Şişli belediyelerinin mukayesesi de bu konuda önemli bir gösterge niteliğindedir. Tablo 4'te son üç yıl içerisinde söz konusu belediyelerin genel ve kültür-sanat bütçe rakamları verilmiş ve bu konuda karşılaştırma yapılmıştır.

Kağıthane ve Şişli belediyelerinin kültür ve sosyal işler müdürlükleri aracılığıyla kültür-sanat alanına ayırdıkları bütçeler bir hayli farklılık göstermektedir. 2016 ile 2018 arasındaki bütçeler karşılaştırıldığında Şişli Belediyesi'nin genel bütçe-

sinin Kağıthane Belediyesi'nden fazla olduğu anlaşılmaktadır. Fakat genel bütçe içerisinde kültür ve sosyal işler müdürlüklerine ayrılan bütçe oranının incelenen yıllar içerisinde farklılık gösterdiği ve Kağıthane'nin 2016 dışında Şişli'ye oranla bu alana daha fazla kaynak ayırdığı görülmektedir. Dikkat çeken bir husus da Şişli Belediyesi'nin genel bütçesinin yıllar içerisinde artmasına rağmen kültür ve sosyal işlere ayrılan bütçenin giderek azalmasıdır. Şişli Belediyesi'nin 2018'de kültür ve sosyal işler müdürlükleri bütçesinin genel bütçeye oranının yüzde 1'in altında olması ise karşılaştırmalı olarak bakıldığında oldukça düşük bir orandır.

Kültür-sanat alanında yapılacak faaliyetlerde devlet desteğinin oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Türkiye'de bu alanda faaliyet gösteren bazı öncü kuruluşlar dışında yerel yönetimler açısından en büyük kaynak devlet desteği olmakta ve genel bütçe oranındaki kültür-sanat payı bu alandaki icraatları belirlemektedir. Türkiye'de kültürel yatırımlara yönelik doğrudan devlet desteği Avrupa kentleriyle karşılaştırıldığında düşük kalmaktadır.

TABLO 4. KAĞITHANE VE ŞİŞLİ BELEDİYELERİNİN KÜLTÜR-SANAT BÜTÇELERİNİN GENEL BÜTÇE İÇERİSİNDEKİ PAYLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

KAĞITHANE			ŞİŞLİ		
2016 Genel Bütçe	334.867.000	%0,83	2016 Genel Bütçe	484.000.000	%2,26
2016 Kültür-Sanat Bütçesi	2.773.800		2016 Kültür-Sanat Bütçesi	10.950.000	
2017 Genel Bütçe	335.343.000	%4,92	2017 Genel Bütçe	545.000.000	%1,37
2017 Kültür-Sanat Bütçesi	16.485.500		2017 Kültür-Sanat Bütçesi	7.440.000	
2018 Genel Bütçe	363.398.000	%3,30	2018 Genel Bütçe	610.000.000	%0,34
2018 Kültür-Sanat Bütçesi	11.985.000		2018 Kültür-Sanat Bütçesi	2.060.000	

Bir örnek vermek gerekirse Avrupa'da kişi başına aktarılan kamu kaynağının nüfusun 1 milyon kişiyi aştığı kentlerde ortalama 58 avro olduğu görülürken bu rakam İstanbul için 20 avrodur. Yine yerel yönetimlerin dışında ülkelerin doğrudan kültür harcamaları konusunda ayırdıkları bütçelere bakıldığında Türkiye'nin Avrupa ülkeleri içerisinde düşük bir oranda kaldığı görülmektedir. Almanya'da Kültür Bakanlığı bütçesinin gayrisafi milli hasılaya oranı yüzde 0,3, İngiltere'de yüzde 0,5 ve İtalya'da yüzde 0,4'tür. Türkiye'de ise bu oran yüzde 0,1 olmuştur.⁹ Rakamlarda görüldüğü üzere kültür-sanat alanında daha işlevsel bir yönetim modeli bireysel ve kurumsal aktörler dışında devlet desteğiyle de doğrudan ilişkili bir konudur.

Kültür-sanat alanına ayrılan bütçe oranının yanı sıra programların planlanma biçimi de önem arz etmektedir. Genel bütçeleri ve kültür-sanat alanına ayrılan payların rakamlarının kamuoyu tarafından bilinmesi bir şeffaflık göstergesidir. Buna mukabil programların nasıl belirlendiği, içeriklerin nasıl oluşturulduğu ve bir strateji doğrultusunda hazırlanıp hazırlanmadığı açık değildir. Ayrıca belediyelerin kültür-sanat stratejileri ve programlarının bağlı oldukları siyasi parti ve belediye başkanının vizyonuyla sınırlı kalması da bir eksiklik olarak karşımızda durmaktadır. Söz konusu eksiklikler genelgeçer bir kültür-sanat politikasının tesis edilmesini zorlaştırdığı gibi kültür-sanat alanını kısır dönemlere hapsedmektedir.

SONUÇ: KÜLTÜR-SANAT GÜNDEMİNE DAİR POLİTİKA ÖNERİLERİ

Son dönemde bu alanda nicelik itibarıyla önemli çalışmalar yapıldığı bilinmekle birlikte nitelik açısından ciddi eksikliklerin olduğu dile getirilmektedir. Analizde karşılaştırmalı örnek-

9. İstanbul Kültür Sanat Vakfı Ekonomik Etki Araştırması, (İKSVA Rapor, İstanbul: Aralık 2012).

lerle gösterildiği gibi ideolojik yönelimlerin ve parti bağımlı siyasetin kültür-sanat alanını doğrudan etkilediği görülmektedir. Ayrıca siyasi partinin belediye'deki görev süresiyle sınırlı kalan kültür politikalarının uzun vadeli stratejik plan ve hedeflerden yoksun olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde nicelik ve niteliğin uyumu adına genel bütçe içerisinde kültür ve sanat alanına ayrılan bütçelerin yeteri derecede olmaması üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Daha sağlıklı ve işlevsel bir kültür-sanat politikasının icra edilmesi adına aşağıdaki öneriler sıralanabilir:

Kültür-sanat alanına ayrılan bütçe oranının yanı sıra programların planlanma biçimi de önem arz etmektedir.

- Belediyeler genel program türleri yerine bölge halkının istek ve beklentilerini dikkate alan ve farklı toplumsal kesimleri kapsayan programlar düzenlemelidir.
- Kültür-sanat alanında izleyici profili araştırmaları yapılmalı ve buna göre içerik oluşturulmalıdır.
- Kültür-sanat alanındaki programlara erişimin önündeki engellerin tespiti yapılarak daha fazla kişiye ulaşım sağlanmalıdır.
- Kültür-sanat konularının belirlenmesinde merkezîyetçi bir eğilimden ziyade yerleşme ve bölgesel farklılıkları dikkate alan bir vizyon geliştirilmelidir.
- Tiyatro ve sinema gibi kültürel ürünlerin kitlelere ulaştırılmasında hedef kitle anlayışı esas alınmalıdır. Burada dikkat çekilmesi gereken ana husus kültürel talep ve arz arasındaki uyumun gerçekleştirilmesidir.

- Yüksek bütçeler ayrılan ancak belirli nitelik ve süreklilikten yoksun oldukları görülen gündelik programlardan kaçınılmalı, sistematik ve düzenli programlar yapılmalıdır.
- Özellikle lise ve ortaokul öğrencilerinin talepleri dikkate alınmalı ve onlara yönelik programlar düzenlenmelidir.
- Kültürel hafızanın korunması adına yurt içindeki gezi sayıları artırılmalı ve öğrencilerin başka dünyalar hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır.
- Kültürel ve sanatsal alanda yapılacak faaliyetler yetkin kişilerden müteşekkil üst kurullar tarafından belirlenmeli, içerik oluşturma ve icralar da bu heyet tarafından denetlenmelidir.
- Yerel yönetimlerin de dahil olduğu kültür-sanat gündemini tayin eden ve denetleyen bütçe ve fon kaynaklarının dağılımının şeffaflığını kontrol eden birimler oluşturulmalıdır.
- Söz konusu sanat kurulları tarafından niteliği ön plana çıkartacak uygulamaların esas alınması ve yerel yönetimlerin kültür-sanat bütçe kalemlerinin düzenlenmesinde orantılılık ilkesi dikkate alınmalıdır.
- Yerel yönetimler toplumun dezavantajlı kesimlerine ulaşmalı ve onların bu alandaki eksikliklerini belirleyerek çeşitli çalışmalar yapmalıdır.
- Yerel kültürün korunması amacıyla eksiklikler belirlenmeli ve bu alanda çalışmalar hayata geçirilmelidir.
- Belediyelerin aylık veya yıllık kültür-sanat politikalarına ilişkin memnuniyeti ölçme çalışmaları yapılmalı ve eksiklikler giderilmelidir.
- Suriyeli mülteciler başta olmak üzere farklı etnik ve dini unsurların ülkemizde yaşadığı bilinmektedir. Belediyeler bu alandaki talepleri belirlemeli ve çalışmalar yapmalıdır.
- Yerel yönetimlerin hedef kitle analizini daha sağlıklı yapabilmesi ve içerik üretiminin belirli bir nitelikte olması adına akademik destek alınmalıdır.
- Kültür-sanat alanında faaliyet gösteren özel sektörün bilgi ve deneyiminden faydalanmak amacıyla belediyelerin söz konusu kurumlarla iş birliği gerçekleştirmesi gereklidir.
- İl ve ilçe belediyeleri bölgenin sosyokültürel beklentilerine göre program türleri belirlemelidir.

Analiz kültür-sanat alanında içerik üreten ve bu içeriğin sunumuna aracılık eden başta Kültür A.Ş. olmak üzere İstanbul'daki bazı ilçe belediyelerinin nasıl bir vizyona sahip olduğu ve programların düzenlenmesinde ne gibi hususlara dikkat edildiği üzerine odaklanmaktadır. Bir şirket olmanın yarattığı avantajla lokomotif haline gelen Kültür A.Ş'nin yaptığı çalışmaların kültür-sanat iklimine etkileri ve ilçe belediyelerinin bu yelpazede nerede yer aldıkları incelenmektedir. İdeolojik açıdan farklılaşan belediyelerin kültür-sanat gündemlerinin belirlenmesinde siyasi sebeplerin ne derece etkili olduğu da karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmektedir. Analiz kapsamında söz konusu faktörlerin kültür-sanat gündeminin belirlenmesine tesiri incelenmekte ve belediyelerin genel bütçe içerisindeki kültür-sanat bütçe payları dikkate alınarak bir karşılaştırma yapılmaktadır. Söz konusu farklılıkların daha açık görülebilmesi adına coğrafi açıdan birbirlerine yakın olmasına rağmen seçmen kitlesi olarak farklılaşan belediyelerin mukayesesi yapılmakta ve bunun üzerinden değerlendirmelerde bulunmaktadır. Son olarak bu analiz yerel yönetimlerin kültür-sanat programlarındaki eksikliklerini ortaya koymayı ve bu konuda karar alıcılara yönelik politika önerilerinde bulunmayı hedeflemektedir.

Yerel yönetimlerin kültür-sanat alanına yaptıkları yatırım ve bu alandaki faaliyetleri son zamanlarda önemli bir ivme kazanmıştır. Nicelik itibarıyla fazla sayıda etkinlik ve programa imza atan belediyelerin niteliksel açıdan ne kadar yetkin oldukları önemli bir soru işaretidir. Özellikle kültür-sanat alanındaki içerik üretimi ve düzenlenecek programlara karar verme süreçlerinin belirsizliği de tartışmalı bir konudur. Yerel yönetimlerin seçim süreci boyunca uyguladığı politikaların süreklilik içermemesi ve sınırlı bir faaliyet anlayışının hakim olması da kültür-sanat politikaları açısından önemli bir eksikliklerdir.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE • BERLİN

www.setav.org